

İktisat vekili Celâl B. in şeker sanayii-miz hakkında dikkate şayan beyanatı

(Başı linci sahifede)

sebebiyle Ankarayı ziyarete gelen Macar mebusan ve ayanından mürekkep heyetin ziyaretini iade maksadiyle Hasan (Trabzon), Halit (Bayezit), Hamdi (Konya), Emin Fikri (Bursa), Süreyya (Tokat), Reşit Saffet (Kocaeli), Kâzım (Giresün), Mahmut Nedim (Malatya), Enver (Balıkesir), Doktor Cemal (Antalya) beylerden mürekkep bir heyetin Macaristana gönderilmesi hakkındaki riyaset divanı tezkiresi ile B. M. Meclisi 1934 senesi ikinci kanun, mart ayları meşurları hakkındaki mazbata okunmuştur.

Muhtelif vekâlet ve dairelerin 1933 senesi bütçelerinin muhtelif fasıl ve maddeleri arasında 83,980 liralık münakale yapılması ve nafia vekâleti bütçesinde "mütedavil şirketine temlik edilen meblağ" adı altında yeniden açılan fasla 108 bin liranın fevkalâde tahsisat konulması hakkındaki kanun lâyihası müzakere ve kabul edilmiştir.

Buhran vergisi

İktisadi buhran vergisi kanununa yeniden bazı nükümler ilâvesi hakkındaki kanun lâyihasının müzakeresi münasebetiyle söz alan Refik Şevket Bey (Manisa) teklifin yerinde bulunduğunu işaret ederek ancak vergi miktarının "beşte bir" olarak ileri sürülmesinin sebeplerin izah edilmesini istemiştir.

Maliye Vekili vergi miktarının beşte bir olarak tespitedilmiş olmasının uzun tetkikat neticesinde varılmış olan bir nisbet bulunduğunu söylemiş ve anonim şirketler kazancının tevziinde verginin tahsili şekline kanun da zikredilmiş bulunduğunu ve ona göre muamele yapılacağını ilâve etmiştir.

Bu izahatı müteakip kanun reye konularak kabul edilmiştir.

Buna nazaran iktisadi buhran vergisi kanunun birinci maddesinde yazılı hizmet erbabı haricinde kalan kazanç vergisi mükelleflerinin tahakkuk eden kazanç vergilerine mezkûr vergilerin beşte biri nisbetinde buhran vergisi zammolunmaktadır. Ruhsat ve unvan tezkeresi harçları ve karne bedelleri buhran zammına tabi değildir.

Kazanç vergisi kanunun üçüncü maddesi buğince kanun kazanç vergisinden istisna kabul edilmiş olanlar buhran zammından da müstesnadır. Bu kanun mücebince alınacak buhran zammı, kazanç vergisiyle beraber ve aynı hükümlere tevfiakan tahsil olunacaktır.

Muvazene vergisi

Burdan sonra muvazene vergisi kanunun 1933 mali senesi nihayetine kadar olan müddetinin 1 Haziran 1934 tarihinden itibaren bir seneye daha uzatılması hakkındaki kanun birinci müzakeresi yapılarak kabul edilmiştir.

Kanunun bir maddesine göre de muvazene vergisi kanunun istisnalarını sayan birinci maddenin iki numaralı fıkrası da tadil edilmiştir.

Şekerden alınan istihlâk vergisi

Dahili istihlâk vergisi hakkındaki kanunun birinci maddesinin Jeğiştirilmesi hakkındaki kanun lâyihasının müzakeresi münasebetiyle söz alan bazı hatipler şekerden alınmakta olan istihlâk resminin indirilmesinde ki isabeti işaret etmişler, ancak bu miktarın kâfi olmadığını ve şeker fabrikalarının elde etmekte oldukları temettüün daha yüksek bir derecede istihlâk vergisine mütehammil bulunduğunu söylemişlerdir.

Celâl Beyin cevabı

Hatiplerin beyanâtına karşı cevap veren İktisat vekili Celâl Bey demiştir ki:

"Dahili siyasetimizde mühim bir mesele halini alan şeker sanayinin ve şeker sanayii siyasetinin bu kürsüden bahsolunacağını biliyordum ve arkadaşlarımı, dolayısıyla memleketin efkârı umumiyesini tenvir etmek üzere hazırlanıyordum. Çok esef ederim ki hazırlığım bitmemiştir. Fakat hazırlığım bitmemiş olmakla beraber mühterem arkadaşlarım, bu kürsüden hiç şüphesiz büyük bir hüsnü niyetle söyledikleri sözlerin bazılarında cevap vermeye hazır bulunuyorum.

Arkadaşlarım meseleyi yalnız bir cepheden tetkik etmişlerdir ve sırf memleket dahilinde ki kazanç vardır, o kazancı ehasası hususiyenin cebine kaptırmayalım, devlete intikal etsin mütaleasıyla meseleyi ele almışlardır. Şüphesiz meseleyi bu şekilde ele almakta hakları da yok değildir. Fakat şeker sanayii bidayeti tesisinden itibaren bugünkü haliyle beraber, istikbaldeki vaziyetini de mütalea ederek umumî bir prensip vücutlaştırmak zorundadır. Bir taraflı dediğim mesele budur.

Efendiler, şeker sanayii memleketimizde yapılmadan evvel büyük bir heyecan içerisinde idik.

Ben hatırlarım, her hangi bir şeker fabrikasının resmi küşadından dönen arkadaşlarımızda dindar bir insanın Hicazdan geldiği zaman zemzemle sakalını yıkadığı vakit duyduğu heyecanı görmüştüm. El-hamdülillâh bizim memleketimizde de şeker yapılabiliyoruz. Evvelce memleketimizde şeker yapılmasını bir kıymet olarak kabul ediyorlardı. Bu kıymet sabit oldu ve aynı zamanda memleketimizde modern bir şeker sanayii teşessüs etti.

Şeker sanayinin aynı zamanda rantablite hesapları üzerinde durmak zamanı geldi. Ben hatırlıyorum ki, arkadaşlarım burada hüsnü niyetle mevzuu bahsettikleri meseleler her memlekette şeker sanayinin teşessüs ettiği zamanlarda konuşulmuş şeylerdir. Bizim burada şimdi konuştuğumuz bu meseleleri bundan 100 sene evvel kanun memleketler vardır. Hazırlanmadım dediğim sebebi şudur ki onların gittikleri yolu tetkik ederek delâili ile huzuru âlinizde arzı malûmat edememekten mütevellittir.

Şeker sanayii bugünkü vaziyeti ile alâkadarlarımıza büyük bir kâr yapıyor. Eğer bugünkü şeker seneyi hazineye istediğimiz kadar parayı vermek iktidarını haiz ise, eğer bugünkü şeker sanayii müstehliklere daha ucuz şeker ye-

dirmek iktidarını haiz ise bundan daha büyük bir şey olamaz. Hemen yapalım.

Fakat yapılan hesaplara kadar mesut neticeyi vermiyorsa şu halde şeker sanayii zedeleyebilecek hareketten iktinap etmeliğimiz lâzım gelir.

İktisat vekiliniz bu mütalea üzerinde rindedir ve yalnız şeker sanayinde değil umumî sanayi siyasetimizde normal kârı alâkadarlara bıraktıktan sonra müstehlik hakkını, hazinenin hakkını almayı esas prensip olarak kabul etmiş oluyoruz.

İşin prensibini bu suretle tebarüz ettirdikten sonra hakikaten arkadaşlarımızın iddia ettiği gibi hazinenin ve müstehlik hakkı mevcut mudur?

Efendiler, bilmek lâzımdır ki şeker çok risk ve üzerinde tehlike taşıyan sanayidir.

Normal bir kâr

Biliyorsunuz, Uşak fabrikası senelerce ıztırap verdi. Alpulu fabrikası devresindedir. Bu seneki kâr da anormal bir kârdır. Yüksek kârından bahsettikleri Alpulu fabrikasının hissedarlarından biri bu yüksek kârı endişe ediyordu. Bana dedi ki: Alpulu fabrikası fors bir travay yapmıştır. Lüzumundan fazla çalışmıştır. Sezonlu mesai sezonunu arttırmıştır. Eğer bu mesai böyle devam edecek olursa fabrikaya ayrılmış olan amortismanın kâfi gelmesiyle dursun yeniden tesis masrafları aşıyarak fabrikayı kurmak icap edecektir.

Maliyet fiyatı hesapları teknik olduğundan kadar sanayii cesimeden olan ve devyanın her yerinde büyük sanayiden addolunan şeker sanayii üzerinde ve kuvvetle karar vermek için onun tekniğine vakıf olmak lâzım gelir.

Ben itiraf ediyorum ki bunun tekniğine vakıf değilim. Ve bu itibarla bunun tekniğini bilen rasyonal mesai üzerinde malûmatı vasıası vaziyet ve şeker sanayinin beynelmilel vaziyetini bilen bir mütehassısı buraya davet ettim. Ve bunun bitarafılığına güvenerekten kendisine muhtelif sualler tevcih ettim. Şimdi huzuru âlinizde o sualleri aynen okuyacağım. Ve bu suallerde görülecek tir ki hükümet ve iktisat vekâletiniz muhterem arkadaşlarımızdan mevzuu kavramak ve anlamak hususunda daha ileri gitmişlerdir.

Sorduğumuz sualler :

- 1.— Muhtelif Avrupa memleketlerindeki şeker sanayii vaziyeti.
- 2.— Muhtelif memleketlerdeki pancar fiyatı, alım ve satım şeraiti.
- 3.— Muhtelif memleketlerdeki şeker kalitesi ve dahili şeker satış fiyatları.
- 4.— Muhtelif memleketlerin şeker istihsalinde tatbik ettikleri vergi ve rüsumait ahkâm ve miktarları.
- 5.— Muhtelif memleketlerde veya yeniden şeker sanayii yapan memleketlerde bu sanayii himaye şekli, şeraiti ve recesi.
- 6.— Şeker sanayinde müteamil kâr hatları.
- 7.— Türkiye şeker fabrikalarının halihazırdaki vaziyet ve faaliyetleri.
- 8.— Türkiye fabrikalarında istihsal olunan şekerin maliyeti ve bunun indirilmesi.
- 9.— Türkiyedeki satış fiyatlarına ve himaye şeraitine göre tatbiki muvafık olacak vergi miktarı hakkındaki mütalea.

Hülâsa : Şeker sanayii tesisi için devletçe himaye tedbirleri alınmıştır. Bu suretle şeker sanayii teşessüs etmiştir ve etmektedir. Muhtelif maddelerden şikâyetler ne dereceye kadar yerindedir? Bu mahzurların nasıl ve ne dereceye kadar izale veya hafifletilmesi kabildir?

- 1.— Şekeri, halk lüzumundan fazla pahalı yiyor doğru mu?
- 2.— Şeker himayesi sebebiyle hazinenin gümrük varidatından kaybedtiği miktara mukabil aldığı resim azdır, bu resmin daha arttırılabilir deniyor.

Hazinenin kaybettiği varidat israf oluyor veya haksız yere sanayi kârı olarak hususi ehasa veriliyor. Doğru mu? Ne dereceye kadar, tedbiri nedir?

Bu sorduğumuz suallerin cevabını aldık. Tercümesi yapılıyor.

Yakında tabettirerek memleketin efkârı umumiyesine olduğu gibi arzedeceğiz. Bütün bunların hesaplarını memleketimiz hakkında acı veya tatlı neticelerini biliyorum, olduğu gibi çıplaklığıyla göreceksiniz ve kararlarınızı elinizi vicdanınız üzerine koyarak huzurla, sükunla vereceksiniz. Yalnız hükümetinizin büyük salâhiyetle ve otoritesi olarak her şeyi açık ve doğru söylemiştir. Fakat hakikati olduğu gibi görmüştür. Şunu demek istiyorum, rapor üzerinde etraflıca münakaşa edilebilir.

Teknik ve hesap işi

Bazı arkadaşlarım vaziyeti bir taraflı görüyorlar, dediğim zaman bana misal olarak Bulgristanı gösterdiler, Hüsnü Bey arkadaşımız biraz tahmin etmek istediniz bu, teknik ve hesap işidir. Kat'i neticeye varmak için encümen veya sureti mahsusada seçilmiş bir heyet halinde kanaati verdaniye hâsıl etmeleri ve hattâ her ferdimizin şeker sanayii üzerinde ayrı ayrı malûmat edinmeleri daha ziyade millî menfaatimiz meselesi olarak telâkki ederim. Binaenaleyh millî bir mesele üzerinde yapılan bu rapor üzerinde konuşmayı çok arzu ediyorum. Arkadaşlarımdan bu konuşmaları bekliyorum. Bu meseleyi daha uzatabiliriz...

İktisat vekili Celâl Beyin bu izahatını müteakip Hüsnü Bey (İzmir) takririni geri almış ve Kocaeli mebusu Sırrı Beyin takririni okunarak red edilmiştir.

Kanun reye konularak birinci müzakeresinde şu şekilde kabul edilmiştir :

1718 numaralı dahili istihlâk vergisi kanunun birinci maddesi aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir :

Dahildeki fabrikalarda istihsal edilecek şeker kilosundan 12 kuruş istihlâk vergisi alınır. Bu kanunun neşri tarihinde faaliyetleri henüz bir istihlâk senesini tamamlamamış olan fabrikalar